

Partiju prakse lēmumu pieņemšanā, kandidējot Eiropas Parlamenta vēlēšanās

Biedrības “Sabiedrība par atklātību – Delna” 2023. gada pētījuma “Politisko partiju iekšējā demokrātija Latvijā” papildināšana par Eiropas Parlamenta vēlēšanu kandidējošo partiju kandidātu sarakstu un priekšvēlēšanu programmu veidošanu

Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) savas darbības laikā vairākkārt ir pētījusi politisko partiju iekšējo demokrātiju. Taču valstī kopumā par spīti dažādām politikas iniciatīvām, kas vērstas uz partiju sistēmas spēcīgāšanu, partiju iekšējās demokrātijas jautājumam pēdējo desmit gadu laikā pievērsti salīdzinoši maz uzmanības.

2023. gadā Delna veica izpēti un publicēja pētījumu par partiju, kas pārstāvētas 13. un/vai 14. Saeimā, [iekšējo demokrātiju](#) – partiju pieeju iekšējās demokrātijas organizēšanā vēlēšanu kandidātu sarakstu izveides un programmu veidošanas procesu, ikdienas darbu ar biedriem un biedru iesaisti. Pirms 2024. gada Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanām Delna atkārtoti veica izpēti par politisko partiju iekšējās demokrātijas praksi – kandidātu sarakstu un programmu veidošanas procesu. Pētījuma mērķis ir salīdzināt Latvijas partiju iekšējās demokrātijas prakses un pieejas, gatavojoties Eiropas vēlēšanām, kā arī norādīt uz labās prakses piemēriem.

Veicot izpēti, Delna intervēja partiju un partiju apvienību, kas kandidē EP vēlēšanās, biedrus un valdes locekļus no 2024. gada aprīļa līdz maija beigām. No visām 16 partijām un partiju apvienībām, kas kandidē vēlēšanās, intervijām atsaucās 12 organizācijas: "Latvijas attīstībai", "Progresīvie", Jaunā konservatīvā partija (JKP), Nacionālā apvienība, "Saskaņa", Zaļo un zemnieku savienība (ZZS), "Jaunā Vienotība", "Apvienotais saraksts", Kustība "Par!", "Latvija pirmajā vietā", "Suverēnā vara" un "Centra partija". Ar partijām "Stabilitātei", "Apvienība jaunlatvieši", "Tautas varas spēks", "Tauta. Zeme. Valsts" neizdevās noorganizēt interviju.

Delna ir pateicīga politiskajiem spēkiem, kas izlēma atklāti dalīties ar informāciju par savām iekšējām lēmumu pieņemšanas un biedru iesaistes praksēm. Sniegtā informācija ne vien kalpo kā ieguldījums sabiedrības turpmākā informēšanā par politisko partiju darbības principiem, motivējot tos kļūt politiski aktīviem, bet arī sniedz politiskajiem spēkiem iespēju mācīties vienam no otra un apgūt labāko praksi.

2023. gada pētījums “Partiju iekšējā demokrātija Latvijā” pieejams šeit ->. Pētījumā iekļautā metodoloģija tika izmantota arī šajā analizē.

“Partijas biedra rokasgrāmata” pieejama šeit ->.

Kandidātu izvirzīšanas kritēriji

Lielākajai daļai no izpētes procesā analizētajām partijām konkrēti deputāta amata kandidātu izvirzīšanas kritēriji nav noteikti iekšējā normatīvā aktā. Tomēr daļai partiju, tai skaitā partijai Jaunā Konservatīvā partija, "Latvijas Attīstībai" un "Latvija pirmajā vietā", "Saskaņa", "Stabilitātei!", Attīstībai "Par!", "Jaunlatvieši" statūtos iekļauta atsevišķa sadaļa, kas veltīta deputāta amata kandidātu sarakstu izveidei. Šī pieeja uzskatāma par labu praksi, jo ļauj informāciju atrast ērtāk, ātrāk, kā arī vairumā gadījumu tā ir izsmeļošāka. Savukārt pārējām partijām kandidātu sarakstu veidošana pieminēta pie partijas iekšējo institūciju, struktūru kompetencēm (valdes, partiju nodaļu u.c.), kā arī biedru tiesībām.

Jāatzīmē, ka, ārpus Politisko partiju likumā noteiktā, partiju statūtu saturs atšķiras, turklāt kandidātu izvirzīšanas kritēriji visbiežāk netiek plaši aprakstīti. Piemēram, JKP, kas statūtos atzīmējuši, ka "deputātu kandidātu sarakstā iekļauj biedru, kuram Ētikas komisija nav piemērojusi sodu un kurš regulāri ir maksājis biedra naudu". "Stabilitātei!" statūtos minēts, ka valde var izslēgt biedru no kandidātu saraksta, ja valdes rīcībā ir informācija, kas liecina par partijas darbībai, prestižam un cieņai būtiski kaitējošām personas darbībām.

"Latvijas Attīstībai" un Kustība "Par!" statūtos ir atrunāts, ka valde pieņem lēmumu par kandidātu izvirzīšanas kārtību konkrētajās vēlēšanās. Partiju apvienības "Jaunā Vienotība" dome katrās vēlēšanās apstiprina nolikumu par izvirzīšanas procedūru un Nacionālajai apvienībai dome nosaka kandidātu izvirzīšanas principus. Domes iesaiste nozīmē – lēmumu pieņemšanā iesaistīts lielāks skaits partijas biedru. Tā ir labā prakse, jo padara lēmumu pieņemšanas procesu pārskatāmu, radot iespējas partijas biedriem sekot tam līdzī un uzraudzīt atklātību.

"Apvienība jaunlatvieši" norādīja, ka pārstāvjus izvirza valde pamatojoties uz pārstāvja kandidāta pieteikumu. Valdei pēc pieteikuma izskatīšanas ir tiesības apstiprināt pārstāvja kandidātu balsojumam tuvākajā kopsapulcē vai noraidīt pārstāvja kandidāta pieteikumu. Valdei nav pienākums skaidrot apstiprināšanas vai noraidīšanas iemeslus. Partija statūtos norāda, ka jebkurš partijas biedrs var iesniegt valdei pieteikumu par savu kandidatūru pārstāvja postenim. "Stabilitātei!" deputātu kandidātu izvirzīšana ir jāveic teritoriālajām organizācijām, taču valde šo sarakstu izveido.

Interviju laikā partiju pārstāvji detalizētāk skaidroja kandidātu izvirzīšanas kritērijus. Vairāki kritēriji intervijās ir minēti atkārtoti. Kandidātu atpazīstamība gan partijā, gan plašākā sabiedrībā ir viens no biežāk pieminētajiem, ko par būtisku atzīst visas partijas, kritērijiem. Lielākā daļa aptaujāto partiju uzsver kandidāta reputācijas un popularitātes faktorus kā noteicošos kandidātu saraksta sastādīšanā. "Jaunā Vienotība", Latvija pirmajā vietā, Nacionālā apvienība kā faktoru minēja arī kandidāta aktivitāti partijā līdz kandidātu sarakstu veidošanas

laikam. Kandidātu motivāciju un pamatojumu vēlmei kandidēt kā kritēriju minēja Latvijas Reģionu Apvienība, “Latvijas Attīstībai”, Kustība "Par!" un “Progresīvie”.

“Progresīvie” intervijā visplašāk raksturoja partijas izvirzītos kritērijus EP vēlēšanām: aktīva līdzdalība partijā, izpratne par EP darbu un iestādēm, darba pieredze, izglītība (nav izslēdzošs kritērijs), profesionalitāte, atpazīstamība, gatavība ieguldīt laiku vēlēšanu kampaņā, pieredze iepriekšējās vēlēšanās un citi.

“Jaunās Vienotības” un Kustība "Par!" pārstāvji kā būtisku kritēriju kandidātu izvirzīšanā uzsvēra kandidātu izglītību, “Latvijas Attīstībai” – pieredzi politiskajā vidē. Savukārt Latvija pirmajā vietā kā būtisku kritēriju uzsvēra arī prasmi izmantot komunikācijā sociālos medijus, saprotot, ka tas nosaka iespēju piesaistīt vēlētājus un uzrunāt publiku.

Partija “Progresīvie”, “Latvijas Attīstībai” un Kustība "Par!" skaidroja, ka tika ņemts vērā arī princips par sieviešu un vīriešu skaita līdzsvarošānu kandidātu sarakstos. Šīs partijas uzmanību pievērta arī kandidātu daudzveidībai pēc citiem kritērijiem, piemēram, vecumgrupām. “Progresīvie” vēl uzsvēraerārī minoritāšu lomu.

Partijas biedra statusu kā papildu kritēriju norādīja lielākā daļa partiju, taču tiek pieļauti arī izņēmumi, piemēram, "Saskaņas" statūtos teikts, ka "ja kandidāts nav partijas biedrs, par viņa kandidatūras iekļaušanu vēlēšanu sarakstā tiek pieņemts īpašs partijas valdes lēmums". ZZS īpaši uzsver, ka iepriekš partijā bijušas situācijas, kad vēlēšanu pirmajos numuros ierindojas cilvēki, kas nav partijas biedri vai bijuši kādreizējie biedri, lai piesaistītu vairāk balsis. ZZS arī uzsver, ka kandidātiem būtu jābūt biedriem.

Daļai partiju lēmumu par kandidātu iekļaušanu sarakstā un pamatojumu to izkārtojumam sniedza socioloģiskās aptaujas par kandidātu atpazīstamību, ko pasūtījusi vai nu pati partija, vai arī secinājusi no SKDS jau publicētajiem datiem. JKP un Kustībai "Par!" norādīja, ka aptauju veica pēc tam, kad kandidātu saraksts bija nokomplektēts. “Centra partijas” pārstāvis intervijā norādīja, ka partijā regulāri veic aptaujas par kandidējošo biedru popularitāti, bet pēdējo divu gadu laikā tas nav bijis iespējams, jo partijai nav valsts finansējums. Savukārt “Jaunā Vienotība” norādīja, ka tika veikta aptauja par zināmākajiem kandidātiem.

Intervijās partijas arī minēja kā faktoru kandidāta vērtību un uzskatu sakrītību ar partijas pārstāvētajām idejām un programmā pausto. Partiju pārstāvji lielākoties norādīja, ka kandidātam nav jāziedo partijai, lai iekļūtu sarakstā. Partijas gan pamato, ka motivē biedrus, jo īpaši kandidātus, ziedot, lai uzturētu vēlēšanu kampaņu un partijas darbu. Savukārt JKP pārstāvji uzsvēra, ka no tiem partijas biedriem, kuri kļuvuši par deputātiem vai ministriem, ziedojumi tiek sagaidīti pat ja šī prasība nav formalizēta.

Runājot par konkurenci uz kandidātu vietām sarakstos, visas intervētās partijas norādīja uz problemātiku, kuras viens no cēloņiem ir mazais biedru skaits Latvijas partijās kopumā.

Lielākoties partijas norādīja, ka starp biedriem pastāv veselīga konkurence un izvirzīto un pieteikto kandidātu skaits bijis tieši 18 cilvēki vai nedaudz virs.

Kandidātu izvirzīšanas process

Intervijas ar politisko partiju pārstāvjiem ļauj secināt, ka kandidātu izvirzīšanas process dažādajās partijās ir aizņēmis atšķirīgu laika periodu, taču lielākoties ne ilgāku par gadu. Vairumam partiju statūtos noteikts, ka kandidātus EP vēlēšanām var izvirzīt arī valde, taču būtiska daļa partiju statūtos ir paredzējusi, ka šajā procesā iesaistās arī biedri un reģionālās nodaļas, izmantojot dažādus iesaistes mehānismus.

Partijā "Saskaņa" kandidātus izvirza gan valde, gan teritoriālās organizācijas kopsapulce (teritoriālā organizācija sastāv no grupām, apkaimes grupām, ko veido partijas biedri), bet visiem biedriem ir noteiktas tiesības piedalīties no savas teritoriālās organizācijas izvirzīto kandidātu novērtēšanā un atlasē. Arī "Stabilitātei!" deputātu kandidātu izvirzīšana ir jāveic teritoriālajām organizācijām, taču valde šo sarakstu izveido. Jāpiemin, ka "Saskaņa" savos statūtos ir norādījusi, ka arī jauniešu organizācijas kopsapulcei ir tiesības izvirzīt deputātu kandidātus vēlēšanām.

Intervijās noskaidrots, ka visās partijās biedri var arī paši pieteikt savu kandidatūru. Lielākajā daļā partiju Eiropas Parlamenta vēlēšanu gadījumā valde pieņem lēmumu par vēlēšanu kandidātu sarakstu apstiprināšanu. Izņēmumi ir JKP, kur Saeimas un EP vēlēšanās lēmumu pieņem padome (biedru pārstāvniecības lēmējinstiūcija, kurā pārstāvēti biedri un partijas amatpersonas) un Latvijas Zemnieku savienība, kurā arī vēlēšanu sarakstus apstiprina padome. Līdzīgi Nacionālās apvienības un "Jaunās Vienotības" gadījumos, kuros Saeimas un EP vēlēšanās apstiprinājumu sniedz partijas dome (tajā piedalās deputāti, nodaļu pārstāvji, partijas amatpersonas un "Jaunā Vienotība" arī partijas iekšējo darba grupu vadītāji, vietnieki).

Delna atzinīgi vērtē "Kustības "Par!", "Progresīvo" un "Suverēnās varas" intervijās uzsvērtu pieeju, biedriem nosūtot pieteikšanās anketu, dodot laiku izvirzīt savu vai citu biedru kandidatūru, lai izveidotos prioritāro kandidātu saraksts.

Biedru tiesības izvirzīt kandidātus noteiktas "Latvijas Attīstībai", Kustības "Par!", Nacionālās apvienības statūtos. Intervijās noskaidrots, ka visās partijās biedri var arī paši pieteikt savu kandidatūru, taču process, kādā kandidatūra tiek pieteikta un izskatīta starp partijām atšķiras.

Lielākoties visās partijās valdei ir loma potenciālo kandidātu uzrunāšanā un secības izvēlē. Pozitīvi vērtējama "Progresīvie" pieeja, aicinot vispirms visiem interesentiem pieteikties un tikai tad valde iesaistījās, vērtējot iesniegtās kandidatūras. "Jaunā Vienotība", "Attīstībai Par!" un "Latvijas attīstībai" intervijās īpaši uzsvēra izveidoto darba grupu vai komisiju lomu, izvērtējot kandidātus, sastādot un iekļaujot tos sarakstā, kas pēc tam tiek prezentēts valdei.

“Jaunā Vienotība” gala apstiprinājumu pieņem kopsapulcē, kuru dalībai tiekdelegēti reģionālie pārstāvji un biedri.

JKP, “Centra partija”, “Nacionālā apvienība”, “Saskaņa”, “Apvienotais saraksts” un “Latvijas attīstībai” intervijās uzsvēra, ka primāri koncentrējās uz saraksta līdera/-u izraudzīšanos. “Centra partija” norādīja, ka iepriekš EP vēlēšanu līdere bija skaidra – Tatjana Ždanoka. Kad 2024. gadā Tatjana Ždanoka nolēma nekandidēt vēlēšanās, partija 2023. gada vasarā organizēja vismaz 2 valdes sēdes un 5 padomes sēdes, kurās diskutēja par dalību vēlēšanās. Rezultātā “Centra partija” sarakstu veidoja trīs posmos – pirmkārt, lēma par cilvēkiem, kuri varētu būt kandidāti. Sākotnēji partija izlēma par 7 kandidātiem. Otrkārt, tika piedāvāts saraksts apvienībai “Pamats – LV”. Tika pieņemts lēmumu virzīt vēlēšanām mazāku biedru skaitu, lai atbilstu kritērijiem. Treškārt, noritēja diskusijas, kurš no kandidātiem būs līderis, jo uz to tiks koncentrēti visi partijas resursi. Pēc ilgām diskusijām padomes sapulcē tika nolemts, ka tikai partijā esošie cilvēki var būt sarakstā. Partijas pārstāvis uzsver, ka būtiski tika ņemts vērā arī Tatjanas Ždanokas viedoklis. Delnas ieskatā negatīvi ir vērtējams, ka partijā liela nozīme ir vienas personas viedoklim kandidātu iekļaušanai sarakstā.

JKP un “Nacionālā apvienība” īpaši uzsvēra, ka izvirzītajam partijas līderim bija jāizveido savs redzējums par kandidātu sarakstu, ko partijas līderis iesniedz valdei. JKP norāda, ka saņemtajā sarakstā valde veica nelielas korekcijas un to apstiprināja, savukārt “Nacionālā apvienība” norāda, ka vairākas reizes saņemtais partijas līdera izveidotais saraksts tika koriģēts. Savukārt “Saskaņa” koncentrējās uz saraksta pirmajiem trim kandidātiem, par kuriem notika diskusijas.

“Apvienotais saraksts” apvienības partijām Latvijas Zaļā partija, Latvijas Reģionu Apvienība, Liepājas partija sākotnēji izziņoja valdes lēmumu par to, ka sākas darbs pie EP vēlēšanu sarakstu un programmas veidošanas, uzsverot, ka vispirms tiks izraudzīts līderis. Katra partija izvirzīja savu redzējumu par līderi, gala rezultātā notika vienošanās, ka tiks izvirzīts Reinis Pozņaks. Visas partijas tika iesaistītas diskusijā par sarakstu, un partijas līderis sniedza savu redzējumu, veicot korekcijas sarakstā

“Latvijas attīstībai”, sākot gatavoties EP vēlēšanām, jau 2023. gada jūlijā vienojās par saraksta koncepciju un līderiem, kas tika prezentēti sapulcē 2023. gada augustā. Partija uzklaušīja viedokļus un turpināja pilnveidot sarakstu, kas vairākas reizes tika prezentēts valdē. Savukārt ZZS norāda, ka sākotnēji nebija izziņots uzsaukums biedriem par iespēju piedalīties vēlēšanās, taču faktiski partijā biedriem ir iespēja izvirzīt savu kandidatūru.

“Centra partija” uzsver, ka kandidātu secības sarindošānā būtiski iesaistījās Tatjana Ždanoka, norādot, ka viņai pieder puse no ietekmes šajā jautājumā. Partijas biedrs gan norāda, ka 2024. gada februāra valdes sēdē tika pārrunāts potenciālais saraksts, kas tika piedāvāts arī kongresā, kur notika balsošana un biedriem bija iespēja paust viedokli par secību. Arī Latvija pirmajā vietā pārstāve atzina, ka noteicošā loma par secību sarakstā bija Aināram Šleseram.

"Jaunā Vienotība" pieturas pie statūtos minētā par kandidātu sarakstu izveidi, taču jāizceļ tās no citām partijām atšķirīgā prakse kandidātu sarakstu veidošanas koordinācijas nodrošināšanā. Šim mērķim ievēlēta komiteja ar 10 dalībniekiem, kas strādāja pie kandidātu sarakstu veidošanas un komunicēja ar biedriem. Komiteja bija arī galvenais sarunu vedējs ar valdi, pamatojot savus lēmumus par kandidātu iekļaušanu un izkārtojumu sarakstā. Līdzīga prakse pastāvēja arī Kustības "Par!" gadījumā, kuras valde apstiprinājusi biedru veidotu grupu darbam ar kandidātu sarakstu veidošanu.

Arī partijas "Progresīvie" statūtos minētais neatspoguļo pilnu ainu un atšķiras no intervijās teiktā. Šīs partijas gadījumā pēc kandidātu pieteikumu saņemšanas notiek izvērtēšana, kurā pusi vērtējuma sastāda biedru vērtējums, pusi – valdes vērtējums par konkrēto kandidātu. Kad saraksti kļūst skaidri, kandidātus informē par iegūto punktu skaitu un valde veic nepieciešamās izmaiņas, ja saredz tādu nepieciešamību. Attiecīgi izvēle tiek argumentēta, bet biedriem ir iespēja iebilst.

Kā iepriekš norādīts, atsevišķos gadījumos statūtos rakstūtais var arī atšķirties no faktiskās situācijas. Jānorāda, ka partijas EP vēlēšanās lielākoties pieturējās pie statūtos noteiktajiem pamatprincipiem, taču statūti neatspoguļo procesu pilnībā. Daļā gadījumu statūti liecina par attīstītākiem partijas iekšējās demokrātijas mehānismiem, bet daļā gadījumus aprakstītā biedru iesaiste ir ierobežotāka, nekā varētu būt praksē. Jāņem vērā arī tas, ka par lielu daļu partiju statūtu iedzīvināšanu praksē nav iespējams pārliecināties, īpaši gadījumos, kad partiju pārstāvji nepiedalījās intervijās.

Programmu izveides process

Visas partijas savos statūtos ir iekļāvušas atsevišķu jautājumu par partiju programmām, bet tikai daļa ir noteikušas principus vai procedūru pēc kā jāvadās programmas veidošanā un apstiprināšanā. No intervijām noprotams, ka partiju programmu veidošanas kārtība vairumā gadījumu katrās vēlēšanās atšķiras. Tas pamato arī to, kāpēc programmu veidošana partiju statūtos ieņem nenozīmīgu lomu. Labā prakse būtu partiju iekšējos normatīvajos aktos paredzēt, kā programmas veidošanā tiek iesaistīti biedri un, kā notiek programmas apstiprināšana.

Intervijās atklājās, ka standarta process visās partijās ir darba grupu izveide programmas veidošanai. Katras grupas kompetencē attiecīgi ir konkrēts jautājumu loks – bieži balstīts Saeimas komisiju vai pašvaldību departamentu atbildības jomās, par ko darba grupā diskutē un izvirza priekšlikumus programmas saturam. Šajās darba grupās parasti var iesaistīties jebkurš biedrs, kurš ir ziņošs un ieinteresēts tēmās.

Kustības "Par!" pārstāvis norādīja, ka viņiem ir izveidots tiešsaistes dokuments, kurā var sniegt ieteikumus arī biedri, kuri nav darba grupā. Kustībā "Par!" tika izveidotas astoņas tematiskās

grupas, kuru katru vadīja viens no valdes locekļiem. Katrā grupā apvienojās 10-40 partiju biedri, bet ikviena grupa bija atvērta biedriem. Grupu mērķis bija analizēt iepriekšējās programmas, izdarīt darbus. Tāpat programmas izstrādē tika pieaicināti arī ar partiju nesaistīti eksperti, kas ieskicēja aktuālos jautājumus konkrētajā jautājumā. Izstrādātos priekšlikumus grupas iesniedz valdei, kas to saliek kopā.

Nacionālās apvienības gadījumā partijas līderis izstrādāja programmas melnrakstu, taču veidošanas procesā konsultējās ar partijas priekšsēdētāju un vadošajiem saraksta pārstāvjiem. Pēc tam melnraksts tika iesniegts valdei un kandidātiem, lai varētu veikt izmaiņas un priekšlikumus. Dažādu viedokļu gadījumā lēmumu par konkrētiem punktiem programmā izšķīra valde. Arī "Latvijas attīstībai" programmu veidoja saraksta līderi un kampaņas vadības grupa. Pēc tam tika iesaistīta valde grozījumu un koriģēšanas jautājumos.

"Saskaņa" intervijā norādīja, ka gadu pirms EPvēlēšanām aicināja ikvienam partijas biedram iesūtīt priekšlikumus programmai. Programmu lielākoties veidoja EP deputāts Nils Ušakovs, pēc tam partijā tika organizētas darba grupas sēdes, kurās notika diskusija par programmu un tā tika rediģēta.

"Progresīvie" norādīja, ka tika izveidota valdes deleģēta grupa, kur bija divi valdes locekļi, domes loceklis, jaunatnes nodaļas pārstāvis, kuru mērķis bija koordinēt un sagatavot programmu punktus. Grupas sēdes bija atklātas un ikviens varēja piedalīties un koriģēt to saturu. Savukārt "Apvienotajā Sarakstā" katra partija veidoja savu programmas melnrakstu un pēc tam, ņemot vērā izveidotās programmas, kandidāti tās rediģēja un izveidoja vienotu programmu.

Latvija pirmajā vietā programma tika veidota valdes, ievēlēto partijas Saeimas deputātu un palīgu lokā. Tikai pēc tam partijas biedri tika iepazīstināti ar programmu. "Jaunā Vienotība" uzsver, ka EP vēlēšanu programmas sastādīšanas process būtiski atšķiras, jo partija ir daļa no Eiropas Tautas partijas, tāpēc programma tika salāgota, ņemot vērā Eiropas Tautas partijas programmu un kopīgo redzējumu. Tāpat partijas pārstāvji devās uz Eiropas Tautas partijas kongresu, balstoties uz to, saraksta līdera vadībā tika izveidota programma un biedri varēja sniegt idejas programmas uzlabošanā.

Pēc programmu izstrādes notiek to pārskatīšana un saskaņošana. Priekšvēlēšanu programmas apstiprināšanu lielākoties partijas atstāj valdes ziņā. Izņēmums ir Nacionālā apvienība, "Jaunā Vienotība", Kustība "Par!", "Centrālā partija", kurās šo funkciju pilda dome, kurā partijas biedri ir plašāk pārstāvēti. Tiesības pieņemt lēmumu par programmu kopsapulcei piešķirtas JKP gadījumā.

Trešo pušu iesaiste un ziedojumi partijai

Kandidātu sarakstu un programmu veidošana saistās arī ar dažādiem negodprātības un nepietiekamas atklātības riskiem. Tā var būt gan ziedojumu veikšana, saņemot par to vēlamā kandidāta iekļaušanu sarakstā vai ievietošanu saraksta augšgalā, gan cita veida vienošanās, kas netiek atklāta partijas biedriem un vēlētājiem, slēpjot konkrētu personu ietekmi uz partijas darbu. Statūtos partijas nepievēršas jautājumam par to, kā tiek izslēgta nelegitīmu trešo pušu ietekmes iespēja programmas un kandidātu sarakstu veidošanā.

Lai arī intervēto personu vārdi pētījumā netiek atklāti, saprotams, ka par partiju pārstāvju vēlmi un gatavību būt atklātiem un patiesiem savos apgalvojumos nav iespējams pārliecināties. Attiecīgi nav pārsteidzošs arī fakts, ka visi partiju pārstāvi uzsvēra, ka līdz šim nav novērota nelegitīma trešo pušu iesaiste partijas darbā un ziedojumi ar mērķi ietekmēt kandidātu sarakstu un pirmsvēlēšanu programmu veidošanas procesu.

Vairums partiju pārstāvju izteica viedokli, ka trešo pušu ietekmi būtiski ierobežo valsts finansējums partijām un ziedojumu limiti. Dažas partijas skaidroja savus uzskatus detalizētāk, piemēram, "Centra partijas" pārstāvis norādīja, ka partijai vispār nav ziedotāju, tāpēc savā starpā tiek nolemts, kurš partijas pārstāvis ziedo par kādu pakalpojumu, piemēram, par telpām pasākumam. Savukārt ZZS pārstāve norādīja, ka bija gadījums, kad kandidātes kampaņai vēlējies palīdzēt kāds ziedotājs, taču partija noraidīja šo ziedojumu, lai nerastos nesamērīga situācija.

Nemot vērā, ka atsevišķo vēlēšanu kandidātu kampaņas tiek finansētas no partijas budžeta, bieži konkrētais kandidāts iemaksā līdzekļus, ko vēlāk izmantot savā kampaņā, tāpēc var rasties situācija, kad kandidātu atspoguļojums kampaņā nav samērīgs. Tas licis vairākām partijām noteikt ziedojumu limitus iekšēji partijā, lai neveicinātu negodīgu konkurenci.

Vaicājot, vai kandidātam ir noteikta formāla/neformāla prasība/pienākums ziedot kampaņai, lai vispār nonāktu sarakstā vai pēc tam kampaņā, intervētās partijas atbildēja noraidoši, uzsverot biedru naudas lomu partijas atbalstīšanā, taču ne kā obligātu prasību. "Latvijas Attīstībai" pārstāvis norādīja, ka visi kandidāti tika aicināti iemaksāt biedru naudas kā ziedojumu, taču tas nebija pienākums.

Secinājumi

Partiju intervijās Delna novēroja tendenci partiju statūtos nereti iekļaut ievērojami mazāk informāciju par biedru, reģionālo nodaļu iesaistes mehānismiem, nekā praksē tiek realizēts. Lai panāktu, ka lēmumu pieņemšana ir atklāta un balstīta demokrātiskos principos, partiju statūtos ir jāpapildina sadaļas par deputātu kandidātu sarakstu un programmu veidošanu. Partiju vēsturiskā pieredze un individuālās iezīmes nosaka arī to atvērtību iekšējo lēmumu pieņemšanā iesaistīt gan reģionālo nodaļu pārstāvjus, gan dažādus biedrus.

Intervijās partiju pārstāvji detalizēti skaidroja kritērijus kandidātu izvirzīšanai. Vairāki kritēriji tika minēti atkārtoti, un viens no biežāk pieminētajiem bija kandidātu atpazīstamība gan partijā, gan sabiedrībā, ko uzsvēra visas partijas. Lielākā daļa aptaujāto partiju norādīja, ka kandidātu reputācija un popularitāte ir būtiski faktori saraksta sastādīšanā. Dažas partijas lēmumu par kandidātu iekļaušanu sarakstā un to izkārtojumu balstīja uz socioloģiskajām aptaujām par kandidātu atpazīstamību, kas bija vai nu partijas pasūtītas, vai balstītas uz SKDS publicētajiem datiem. Intervijās partijas arī uzsvēra, ka kandidātu vērtību un uzskatu sakritība ar partijas idejām un programmā pausto ir nozīmīgs faktors. Lielākā daļa partiju pārstāvju norādīja, ka kandidātiem nav jādod ziedojumi partijai, lai tiktu iekļauti sarakstā.

Partiju centieni nodrošināt iekšējo demokrātiju lielā daļā partiju atstāj pozitīvu iespaidu par kopējo tendenci, izceļot partijas struktūrvienību mijiedarbību, dažādus biedru iesaistes mehānismus, kas nereti ir unikāli, raksturīgi tikai vienai vai pāris partijām. Būtiskākais, ka partijas vadība ir atvērta biedru iesaistei. Iekšējās līdzdalības mehānismi nestrādās, ja partijas vadība liks šķēršļus to izmantošanai un biedri paši nepaplašinās savu izpratni un nerīkosies.

Šī publikācija ir sagatavota ar Sabiedrības integrācijas fonda finansiālu atbalstu no Kultūras ministrijas piešķirtajiem Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par publikācijas saturu atbild biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna".

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds